

Ф И Л О Л О Г

часопис за језик, књижевност и културу
VI 2015 11
универзитет у бањој луци
филолошки факултет

KRITIČKI POTENCIJAL ROMANA 20 000 MILJA POD MOREM ŽILA VERNA U POSTKOLONIJALNOM KONTEKSTU

Apstrakt: *Ovaj tekst predstavlja postkolonijalističku interpretaciju romana 20 000 milja pod morem francuskog romanopisca Žila Verna. Cilj rada bio je da se preispita kritički potencijal navedenog romana te da se preispita način na koji je Vern transponovao svoje kritičke stavove u strukturu kolonijalnog diskursa. Namjera teksta bila je da pokaže kako je Vern interakcijom fiktivnog narativa i društvenog diskursa, kritički preispitivao probleme moći i znanja, nacionalna i etnička pitanja i društveno-političke odnose u imperijalnom svijetu. Analiza karakterizacije likova u pomenutom romanu, kao i njihovog diskursa, dala je takav dramatis personae koji kritički referira na devetnaestovjekovne društveno-političke svjetske prilike. Antagonističkom slikom postojeće imperijalističke civilizacije i novog humanističkog društva datoj u konstelaciji likova, autor je postavio ovaj roman u poziciju potencijalnog ataka na narastajuće kolonijalne pretenzije velikih imperijalističkih sila. Zamjenom mjesta kolonizatora i kolonizovanih i postavljanjem imperijalističkog čitaoca u poziciju podređenog, Vern mu je omogućio da doživi iskustvo Drugog kroz vlastito iskustvo i da ga podstakne na preispitivanje postojećeg kolonijalističkog sistema procjene.*

Ključne riječi: *Žil Vern, postkolonijalizam, imperijalizam, SF, fikcija, fantastika, 20 000 milja pod morem, kritički potencijal.*

Uvod

Premda nastao u 19. vijeku kada su Francuska i Velika Britanija glasile za najveće kolonijalne i imperijalne sile, a SAD tek prijetile da to postanu, Vernov (Jules Verne) roman *20 000 milja pod morem* izravno aludira na postojeću svjetsku politiku. U osnovi utopističko, Vernovo djelo predstavlja duboko kritičko rezonovanje ne samo o devetnaestovjekovnoj, nego i savremenoj društvenoj stvarnosti. Roman govori o vojno-pomorskom osvajanju novih kolonija i militantno-ekonomskoj nadmoći pojedinih zemalja tokom 19. vijeka. Međutim, ove intencije mogu se prepoznati i u savremenim težnjama i kulturološko-političkoj praksi pojedinih zemalja što tematici romana obezbjeđuje sinhroni kontekst čitanja. Savremena osvajanja i sticanje nadmoći, doduše, ne odvijaju se pomorskim putem, već tehnološko-medijskom imperijalizacijom, ali je neravnomjerna raspodjela tehnološkog napretka, ekonomske moći i znanja, još uvijek ak-

tuelan problem. U romanu *20 000 milja pod morem* neobično putovanje dobija oblik „prkosa političkim granicama te prijeti da ih učini besmislenim“ (Rieder 2008: 32) i na taj način preispituje postojeću geopolitičku raspodjelu svijeta. Nove superiorne tehnološke imaginacije kapetana Nema predstavljaju prijetnju destabilizaciji *statusa quo* u distribuciji političke, ekonomske, tehnološke i vojne moći.

Zadatak ove studije je da pokaže kako je Vern transponovao svoje stavove (o neravnomjernoj raspodjeli znanja i moći, nacionalnom diskursu i njegovim kontradiktornostima i drugim ideologijama utkanim u strukturu kolonijalnog diskursa) u teksturu naučne fantastike. Cilj nam je ukazati na interakciju između fiktivnog narativa i postojećeg društvenog diskursa, te razjasniti način na koji se SF kao žanr odnosi prema čovjekovoj stvarnosti. Čitanja Vernovih djela u okvirima postkolonijalnih teorija, doprinosi boljem razumijevanju ne samo ovog djela, niti SF

žanra i konteksta njegovog nastanka, nego generalno razotkrivanju postojeće svjetske geografsko-političke situacije, stanja ljudskog društva i čovjekovog života uopšte. Stoga će Vernov futuristički narativ u romanu *20 000 milja pod morem*, biti sagledan kroz neka bitna postkolonijalna tumačenja savremenih političkih, rodni i društvenih pitanja Edvarda Saida (Edward Said) i Lore Malvi (Laura Mulvey), teorijske analize naučne fantastike Darka Suvina i Frederika Džejmsona (Fredric Jameson), te lingvističku problematiku fikcije i fantazije Sjuzen Mandala (Susan Mandala).

Kontekstualizacija romana *20 000 milja pod morem*

Vern je jedan od najkontradiktornijih pisaca čiju su kredibilnost preispitali mnogi kritičari, između ostalog i Rolan Bart (Roland Barthes), dok su drugi, kao što je na primjer Apoliner (Guillaume Apollinaire), hvalili njegov izuzetni poetični stil. Timoti Anvin (Timoti Unwin) tvrdi da je Vern mistifikovan i izvrgnut ruglu na takav način da je masifikacija njegovog kulturnog nasljeđa zasjenila njegovu pravu književnu vrijednost (2005: 2). Da bi razumjeli sudbinu Vernovih djela te smjer u kome je tekao njihov prijem, Anvin tvrdi da je potrebno vratiti se u književni i kulturološki kontekst i tradiciju u okviru kojih su nastajala Vernova djela (2005: 2). Druga polovina devetnaestog vijeka je vrijeme u kome je roman dobio na značaju u kolonijalnom diskursu i, kako tvrdi Edvard Said (1994: 70), postao kulturni artefakt evropskog građanskog društva koji artikuliše postojeću raspodjelu znanja i moći. Iz tog razloga, roman, ali drugačijeg žanra i sa kritičkom sadržinom, postaje dobar oblik za kontraudarac kolonijalizmu kao načinu na koji su zapadna ekonomija i kultura penetrirale u neevropski svijet i transformisale ga prema vlastitim normama.

Kao pisac romana fikcije, Vern je pisao u sjenci paradigmatiskog realističkog stila. Vernova djela, kao u ostalom i tema „neobičnih putovanja“ koju je eksploatisao u svojim romanima, bila su, kako tvrdi Anvin, odbačena od njegovih savremenika, a didaktičnost njegovih romana prikazivana kao „kolonijalističko-ideološka indok-

trinacija“ (Unwin 2005: 14) tadašnjih čitalaca. Vernova djela upravo dobijaju na značaju u savremenom postkolonijalnom dobu kada dolazi do ponovnog čitanja i postkolonijalne interpretacije njegovih romana. U svojim pionirskim djelima žanra naučne fantastike, Vern je problematizovao način na koji se narativ odnosi prema znanju i teoretski razmotrio kolonijalni naučni odnos prema svijetu. Kombinujući naučne, književne i druge diskurse, Vern je postigao jedinstvenost i originalnost kao romanopisac, a njegova djela, sudeći prema Anvinu (2005: 3), postala su inovativna i subverzivna. Vernov stilski pristup sadrži mnoštvo naučnih i objektivnih činjenica, ali i pored toga ne čini se da želi ubijediti čitaoca u istinitost fiktivnog svijeta. Dramskim referencama na likove i metanarativnim tagovima, Vern naglašava artifičijalnost svijeta romana. Njegova djela postaju kritički pogled na fikciju, ali iz pozicije same fikcije. U ovoj nejasnoj i paradoksalno maloj razlici između stvarnog i fiktivnog u Vernovim djelima, leži njihov kritički potencijal.

Postkolonijalni pogled kao osnov tumačenja SF žanra

Žanr naučne fantastike (SF) kao kritika globalne društveno-političke ideologije, pojavio se pod pritiskom društvenih promjena tokom 19. vijeka. U djelu *Naučna fantastika: književnost tehnološke imaginacije*, Erik Rabkin (Eric Rabkin 2003) objašnjava odnos SF žanra prema postojećim društveno-kulturološkim problemima sa kojima se suočavao čovjek modernizma. Rabkin (2003) tvrdi da, pored naučnog, SF često uključuje psihološki realizam u svoj narativ, preispitujući tako položaj i stanje modernog čovjeka u društvu. Slično, Frederik Džejmson, marksistički kritičar i teoretičar postmodernizma, u svojim raspravama o naučnoj fantastici tvrdi da se SF javlja kao „simptom mutacije našeg odnosa prema samom istorijskom vremenu“ (Jameson 1982: 149). Tumačeći Lukača (Georg Lukács), Džejmson navodi da je buržoaska kultura insistirala na drugačijem doživljaju istorijskog vremena kao vremena društvenih promjena. Ovakav odnos prema prošlosti i promjenama inicirao je na-

stanak novog SF žanra kao narativnog oblika koji „registruje fantazije o budućnosti“ (Jameson 1982: 149), ne više prošlosti, sa namjerom da restruktuiraju iskustvo sadašnjosti. S druge strane, Darko Suvin (1972: 373), u svojim analizama djela fikcije, tvrdi da je SF transformatorska sila koja vodi u iskušnje preispitivanja sebe i vlastitog svijeta te da SF nudi ozbiljan pristup društvu i kulturološkim fenomenima, koji je u rangu pristupa koji imaju mnoge savremene nauke.

Sa pojavom postkolonijalnog diskursa, naučna fantastika postaje sve snažniji oblik književnog izražaja budući da ovaj žanr kao svoj primarni zadatak postavlja kritičko preispitivanje evroameričke i bjelačke kulture kao centra perspektive. Uključujući uvijek drugačiji polgled na svijet, djela naučne fantastike na distorzivan način, referiraju na kolonijalistički odnos evrocentričnog sistema prema drugim kulturama i ekonomijama. Prema, Džonu Rideru (John Rieder 2008: 2), u razumijevanju naučnofantastičnih djela, pored kolonijalne ideologije i istorije, veliku ulogu imaju teorija evolucije i antropologija. Ljudi i artefakti iz različitih kultura pa čak i različitog istorijskog vremena, kohabituju na istoj lokaciji u romanima naučne fikcije. Ovaj anahronizam, prema Rideru (2008: 10), pored toga što koncipira zamijenjeni odnos posmatranog antropološkog subjekta i naučnog posmatrača, uvodi još jedan vid drugog pogleda. Naime, postavljanjem radnje u budućnost, pisac omogućava čitaocu da vremenski izmjesti svoju poziciju kritičkog posmatrača iz postojećeg društvenog konteksta i da se sa objektivno distanciranim pogledom odnosi prema sadašnjosti i/ili prošlosti. SF je „postao alternativna teritorija, udaljena u vremenu i prostoru, za izražavanje mišljenja o stvarnosti i sadašnjici, umetnički domen u kome je bilo dozvoljeno iskazivanje određenih stvari koje bi na drugim mestima bile cenzurisane ili makar izviždane“ (Jakimovski 2010: 70). Dakle, uspostavljanje kritičke perspektive sadašnjosti vrši se iz pozicije budućnosti.

Rider (2008: 10) tvrdi da naučno fantastični žanr svoj kritički potencijal ostvaruje polarizacijom ideološko-epistemoloških okvira unutar kojih nastaje i prenaplašavanjem i preispitivanjem unutrašnjih dimenzija njegovih struktura.

Kolonijalna putovanja i istraživanje nepoznatih svjetova i kultura, u SF romanima, služe kao polazna tačka za istraživanje, preispitivanje i ponovnu procjenu vlastite kulture i društvenih vrijednosti, mjesto sa kojeg se kreće na kritičko putovanje koje vodi ka transformaciji čitaočevih vrijednosti. Čitajući o epistemološkoj kolonizaciji, čitaoci imperijalističkog svijeta dobijaju priliku da preispitaju sami sebe. Zamjenom mjesta posmatranog i posmatrača, subjekta i objekta, kolonizovanog i kolonizatora, imperijalistički čitalac doživljava iskustvo u kome ono uobičajeno i „normalno“ postaje čudno i nepoznato, a ono strano postaje blisko (Rieder 2008: 35–36). Suočavanjem sa iskustvom Drugog, čitalac ima priliku da preispita postojeće aksiološke stavove. Ova ambivalentnost u diskursu naučne fantastike i njegova distorzirana kolonijalna ideologija daju mu poziciju kritičkog referenta.

Rotacija pozicija kolonizovanih i kolonizatora u Vernovom djelu, može se sagledati u teorijsko-epistemološkim okvirima postkolonijalne teorije „pogleda“ Lore Malvi. Malvi svoju teoriju pogleda zasniva na psihoanalitičkim teorijama Frojda i Lakana i primjenjuje je na muško-ženski odnos u filmu i vizuelnim umjetnostima. Pojam pogleda, pri tome, označava anksiozno stanje pojedinca koje se javlja kao posljedica osjećaja da ga (pojedince) neko posmatra. Sa sviješću da je postao objekat posmatranja, pojedinac djelimično gubi autonomiju. Ovo nelagodno stanje posmatranog uzrokuje preispitivanje vlastitog statusa i načina na koji je ono „nesvesno patrijarhalnog društva strukturiralo formu“ (2008: 388) predstavljanja posmatranog, govoreći u terminima Lore Malvi. U kolonijalnom smislu, zamjena perspektive transponuje pozicije kolonizatora i kolonizovanih, a posmatrani i posmatrač mijenjaju uloge aktivnog subjekta i pasivnog objekta. U ovakvoj inverziji statusa, kolonizatori se nalaze u statusu inferiornog objekta istraživanja i proučavanja. Ovo otuđenje kolonijalnog pogleda kao posledicu ima distorziju imperijalističke kulture i transformaciju čitaočevih stavova prema vlastitim vrijednostima, a svaka zamjena perspektive, prema Rideru predstavlja „potencijalno preispitivanje i dekodiranje diskurzivnog okvira, naučne istine, moralnih vrijednosti i političke i

kulturološke hegemonije“ (2008: 10). Naučna fantastika tako preispituje nešto što kolonijalizam nameće kao aksiom.

Dramatis personae u 20 000 milja pod morem i alegorična konstelacija među likovima kao argument postkolonijalnom tumačenju

U karakterizaciji likova i postavljanju scen-skog okvira njihovog djelovanja, Vern koristi svoje dramsko znanje. Glavni akteri u romanu *20 000 milja pod morem* su kapetan Nemo i francuski naučnik, morski biolog po imenu Pjer Aronaks (Pierre Aronax). U romanu, kapetan Nemo nema prepoznatljivu nacionalnu pripadnost (i pored toga što se doktor Aronaks trudio i insistirao da je sazna). Nemovo ime na latinskom označava negaciju i znači: ne, nema ili niko. On je *niko*, ali u isto vrijeme može da uzme bilo koji identitet (što se i dešavalo u novim verzijama, raznim prevodima i savremenim transmedijskim ostvarenjima ovog narativa). Nemovo ime i njegov lik su Bartov prazan znak.

Nemo je, bez sumnje, najvišeznačniji lik u romanu. Njegova simbolika mijenja se tokom radnje, a sa svakom promjenom simbolike on se nadograđuje kao ličnost. Prema Timoti Anvinu, Nemo je „vjerovatno najsloženiji i najinteresantniji od svih likova“ (2005: 170) u svim Vernovim *Voyages extraordinaires*. Budući da može biti svako, Nemo isto tako može da bude predstavnik nove „svjetske nacije“ koja ne priznaje postojeće civilizacijske standarde i zakone nego se bori za više ljudske vrijednosti.

S druge strane, *aronax* je vrsta morskog puža iz porodice mekušaca i ljigavaca. Pored toga, francuska riječ *pierre* znači kamen. Doktor Aronaks je, dakle, polarizovana personifikacija kopna i mora. Svojim znanjem o morskome svijetu on pokušava da njime ovlada. Pjer Aronaks, utjelovljenje imperijalizma (budući da se u liku naratora može prepoznati sam Vern koji potiče iz kolonijalnog evropskog svijeta), naučnik sa ogromnim znanjem iz oblasti morske biologije, potpuno je superioran u odnosu na svoje „dramske“ pomagače, predstavnike kopna: pomoćnika i slugu satiričnog imena Konsej (Council) ili

Savjetnik i uskovidog harpunistu, Kanadanina Neda Lenda (Ned Land) čije prezime znači zemlja. Pa ipak, doktor Aronaks je znanjem inferioran u odnosu na kapetana Nema.

Kapetan Nemo nije prikazan kao božanska figura, već kao izgnanik prema vlastitom izboru, koji je, zajedno sa ostalom posadom Nautilusa, odbacio imperijalističku civilizaciju i stvorio novi svijet i novo društvo. Kada se narator i njegovi pomagači, zadese na neobičnoj podmornici kapetana Nema nastanjenoj ljudima čije su vrijednosti radikalno drugačije od američko-evropskih, Aronaks i njegovi prijatelji bezuspješno pokušavaju procijeniti Nema i njegove saradnike sistemom stvorenim prema vlastitim normama. Tokom radnje romana, doktor Aronaks i njegovi pomoćnici neprestano pokušavaju da razvrstaju, selektuju i podijele kako biljni i životinjski svijet, tako i ljudski rod. U kolonijalnoj ideologiji, čovjek ne može biti samo čovjek, on mora biti potpuno određen i redukovan na klase, rase, rod, nacije i kaste. Problem nastaje u nemogućnosti klasifikacije. Kapetan Nemo i njegova posada ne podliježu postojećim klasifikacijama stvorenim u okviru imperijalističke nauke. Nemo je *niko* kroz imperijalističko-epistemološku prizmu zapadne ideologije. U takvom okviru, kao prazan znak, on ne može biti spoznat te predstavlja prijetnju postojećem kolonijalnom svijetu.

Anvin navodi kako je prepoznatljiva osobina Vernovog stila upravo konstantna negacija svega onoga što nije istina, da bi se na kraju došlo do prave istine (2005: 154). U navedenom slučaju, u konkretnom romanu, radi se o negiranju Nemovog (nacionalnog) identiteta kao proizvođa devetnaestovjekovnog evropskog društva. Nemo je *niko*, njegova nacionalna pripadnost ostaje misteriozna do kraja romana, ali u isto vrijeme, on je sve što čovjek treba da bude – on je čovjek.

Jedan od specifičnih motiva Vernovih romana, a ujedno i glavna odrednica romana *20 000 milja pod morem*, kako tvrdi Anvin, je konfrontacija dva lika koji čine neodvojive suprotnosti (2005: 20). Jedan miran, odmjeren i objektivn, a drugi temperamentan i ekscentričan (u kolonijalnom smislu). Jedan čovjek zemlje, drugi čovjek mora, pri čemu oba posjeduju

znanje i poštovanje za vlastitu geografsku metaforu. Opozicija kao jedan od izvora dramskog sukoba u djelu postavljena je u odnosu glavnih likova koji su i prijatelji i neprijatelji, koji su potpuno različiti u svojim stavovima i ponašanju, a opet neophodni jedan drugom. Postavljanjem komplementarnih likova u opoziciju omogućava Vernu da radnju romana pomjera od maksimalno ozbiljne do komične, (Unwin 2005: 124–126) a detaljni opisi scena, gestova i (ponekad) melodramatičnog ponašanja likova, daju Vernovim romanima dramski karakter.

Nemov lik se kroz radnju romana najviše mijenja. Ove promjene su posljedica moralne i emotivne strukture njegove ličnosti. On je obrazovan, elokventan, smio, maštovit, strastven, slobodan. Višedimenzionalan lik koji se u romanu pomjera po skali vrijednosti od ljudskog automata, preko staloznenog i odlučnog vođe, do sasjećajnog humaniste i emotivnog osvjetnika. Nemo je kontrast kako sporednim likovima, tako i doktoru Aronaksu. Dubina njegovog lika oslikava skoro sve moguće ljudske osobine, dok je psihologija lika Pjera Aronaksa svedena na njegovu ljubav prema nauci i, s vremena na vrijeme, obogaćena ironičnim autokomentarima, kao i simpatijama i poštovanjem prema kapetanu Nemu i njegovom savršenom svijetu. Kao otvoreni likovi, i jedan i drugi ostavljaju bezbrojne mogućnosti za reakcije koje stoje pred njima u pojedinim situacijama definisanim moralnim i etičkim pogledima na svijet. Ali, za razliku od Nema koji mijenja skalu svojih reakcija, doktor Aronaks se na kraju romana ipak vraća svojoj ideologiji.

Kapetan Nemo i doktor Aronaks imaju sa svoje strane pomagače koji u manjoj ili većoj mjeri dijele njihove stavove i tako predstavljaju ovaj ili onaj svijet. Međutim, dok su članovi Nautilusove posade ostali skoro neokarakterisani (osim jednog kog je Aronaks, vjerovatno vođen Vernovim patrijarhalnim uglom posmatranja, opisao kao Herkula), Konsej (Savjetnik) i Ned Lend su karikaturalno redukovani na tipove do te mjere da postaju komični. Jedan sluga, drugi lovac, oba proizvodi kolonijalne civilizacije. Jedan nekritički akumulira znanje i iznosi ga u djetinjem zanosu, a drugi lovi bez neposredne potrebe za hra-

nom već iz ličnih pobuda. Jedan infantiliziran, drugi primitizovan. Skoro potpuno ravni likovi, svedeni na jednu distinktivnu osobinu i gonjeni maničnom strašću određenu svojom idiosinkratičkom dimenzijom: prvi da služi gospodaru, drugi da se vrati na kopno, personifikuju bezdušu materijalističku savremenu imperijalizaciju.

Konsejevo ime znači savjetnik, ali njegove akcije su sve samo ne savjetodavnog karaktera. On je, dakle, lik bez pravog imena i vlastitog mišljenja i zadatak mu je da služi Aronaksu. Konsej se nikad ne suprotstavlja mišljenju svog gospodara i služi samo kao njegova „dopuna“. Dramaturška uloga ovog lika, koja potiče iz komediografske tradicije, određena je njegovim odnosom prema doktoru i predstavlja semantičku opoziciju sluge i gospodara kao bitne odlike i proizvoda imperijalističkog svijeta. Slično tome, jukstapozirani odnos stavova i akcija Pjera Aronaksa i Neda Lenda, pokazuje nadmoć znanja nad sirovom fizičkom snagom.

Inverzija uloga kolonizatora i kolonizovanog, slobodnog i porobljenog, koja u duhu postokolonijalnih teorija izaziva rekonstrukciju normativnog sistema procjene kod čitaoca i suočava ga sa nelagodnom koju kolonijalni čitalac ima pri suočavanju sa iskustvom Drugog, naročito je očigledna u liku Neda Lenda. Kao tipičan predstavnik kolonijalnog društva, hladan, beščutan i slobodan da lovi po svim geografskim, morskim i kopnenim dužinama, Ned Lend ne može da se pomiri sa idejom da je on taj koji je potčinjen i neslobodan. Njegova nelagoda usljed zatvorenosti na Nautilusu i inferiornosti u položaju, vidljiva je u njegovim rigidnim stavovima, tvrdoglavim, skoro djetinjim reakcijama na svoj položaj i konstantno neprijateljstvo koje osjeća prema kapetanu Nemu. Njegove pokretačke sile su hedonistički odnos prema hrani, kao i konstantni planovi i pokušaji bijega sa podmornice na kojoj je prisiljen da boravi. Narator i njegovi pomagači koji su se našli okruženi novim sistemom vrijednosti, pokazuju istinitost savremene tvrdnje da „zamišljena zajednica jednog čovjeka [postaje] politički zatvor drugog“ (Apaduraj 2008: 558). Implicitnom karakterizacijom likova (Romčević 2004), Vern postavlja likove ovog romana kao predstavnike novog humanističkog društva i

nove civilizacije, s jedne strane i postojećeg kolonijalnog svijeta, s druge. Takvom konstelacijom među likovima i njihovom ideološkom opozicijom sa kojom je suočen čitalac, *dramatis personae* romana *20 000 milja pod morem* predstavlja antagonističku sliku postojećeg i poželjnog (ne) mogućeg svijeta. Nemoj svijet je Vernova pastoralno-utopistička vizija čiji je cilj spasenje ljudske vrste.

Anvin tvrdi da je Vern više zaokupljen prošlošću nego budućnošću, te da njegove priče predstavljaju alegorijsku potragu za izgubljenim korijenima i primordijalnim čovjekom neiskvarenim sociokulturološkim konvencijama (2005: 7). Ovo postaje naročito očigledno u Vernovom romanu *Put u središte zemlje* (Vern 1999). Slično tome, Rider navodi da mračna i opasna putovanja kroz podvodne tunele i polarni led kroz koji istraživači (iz oba romana) ulaze u nepoznate zemlje, oživljavaju ideju rođenja – simboličku renesansu u kulturološkom i sociološkom smislu (2008: 51). Vern, dakle urgira stvaranje novog čovjeka koji mora da odbaci postojeće izopačene društvene norme, vrati se svojim korijenima i ponovo se rodi kao civilizovan čovjek sa pročišćenim moralnim i etičkim vrijednostima. Preporod kakav je, između ostalog, doživio Ejerton, lik iz Vernovog romana *Djeca kapetana Granta* (Vern 1988b) kome je u pomenutom romanu obećan spas kad iskupi svoju kaznu, a koji je doživio da, preobraćen, bude spasen u *Tajanstvenom otoku* (Vern 1997) i kao takav nastavio da postoji u liku kapetana Nema. Vernovi romani tako utjelovljuju ideju o novom humanističkom preporodu kao što, između ostalog, čini Ursula Legvin (Ursula Le Guin 1985) u svojim savremenim SF djelima s tom distinkcijom da ona piše iz pozicije feminizma.

Analizirano Vernovo djelo, implicitnom karakterizacijom likova, uključuje „opoziciju neograničenog, anarhičnog mora i nacionalnog, politički organizovanog kopna“ (Rieder 2003: 32). Ujedno, ovaj roman predstavlja metaforu želje za dominacijom jednih nad drugima, za osvajanjem i posjedovanjem novog, te težnju zapadne civilizacije da znanjem stekne moć. Pa ipak, u romanu *20 000 milja pod morem*, jedini „gospodar“ željenih geografskih destinacija mor-

skog svijeta i njegovih bogatstava, kao i sveukupnog znanja o njemu, upravo je Nemo, psihološki dubok lik sa svim ljudskim osobinama – željama i težnjama, manama i vrlinama, strahovima i sumnjama koji humanim odnosom prema siromašnim i potčinjenim, otporom prema vladajućem establišmentu i znanjem, insistira na poštovanju od strane čitaoca. Postavljanjem onih koji su do sad bili u poziciji moći u podređen položaj, Vern omogućava čitaocu posredan doživljaju iskustva Drugog i identifikaciju sa njim.

Govoriti o kulturološkim artefaktima u duhu postmodernizma, a prenebregnuti rodna pitanja, čini se nemogućim. Kako je u duhu savremenog posmodernističkog shvatanja svijeta i stvarnosti, podjednako bitno ono što je rečeno, jednako je važno osvrnuti se i na ono što nije eksplicitno prisutno. U analiziranom Vernovom djelu ne samo što dominiraju muški likovi, nego ženskih uopšte nema. Odsustvo ženskih likova u pomenutom Vernovom djelu, prema Rideru predstavlja podrivanje romantične dimenzije koja postoji kao bitna odlika SF žanra budući da SF roman duguje dosta tradiciji romantizma (2008: 3–4). Međutim, ovaj ideološki element Vernovog narativa podjednako može biti posljedica autorovih ličnih stavova, što je između ostalog pretpostavka za ostale tvrdnje u ovoj studiji, kao što može biti i proizvod patrijarhalnih društvenih odnosa i normi iz kojih autor potiče. Čitajući analizirano djelo u odnosu na ostala djela ovog autora, kao i druga djela iz istog istorijskog konteksta, može se uvidjeti da Vernova predstava žena nije znatno drugačija. Vern je dakle, propustio da svijetu predstavi iskustvo Drugog iz rodnog ugla. Ženski likovi prisutni su u nekim drugim Vernovim djelima. U *Djeci kapetana Granta* (Vern 1988b), ženski lik je čak jedan od vinovnika radnje, ali u samom kolonijalnom istraživanju i osvajanju u okviru narativa, žene ne učestvuju. One ostaju u tradicionalnoj viziji inferiornog Drugog i u okvirima kolonijalnog diskursa za koji smo rekli da je odlika kako Vernovog, tako i ranog SF romana u globalu (Wolmark 1988). Ovaj Vernov roman tako predstavlja paternalističku kritiku imperijalizma.

Velika je vjerovatnoća da se ne može povući paralela između Vernovih likova u romanu i oso-

ba u stvarnom svijetu, ali se ipak ne može tvrditi da oni, kao ni samo djelo, nemaju dodira sa stvarnošću. Štaviše, Vernovi likovi iz romana *20 000 milja pod morem* vjerodostojno oslikavaju stvarnost svjetske scene, kako 19. vijeka tako i savremenog doba. Vernova politička agenda se može vidjeti u motivima Nemove podrške revoluciji na Kritu, a osavremenjavanje ovog Vernovog djela možemo pratiti, na primjer, u Bartovim *Mitologijama* (Barthes 2009: 61–63). U pomenutom djelu, tumačeći savremene mitove, Bart poredi Citroen *Le Desée* sa Nautilusom, postavljajući tako Vernovo djelo u vremenski kontekst polovine 20. vijeka. Romanom *20 000 milja pod morem*, Vern implicitno šalje univerzalnu poruku koja se ne odnosi samo na fiktionalni svijet romana, niti samo na stvarnost 19. vijeka. Njegove implikacije mogu se čitati i u vezi sa trenutnom kulturnom politikom u svijetu.

Još neke postkolonijalne implikacije u interpretaciji romana *20 000 milja pod morem*

Tematika romana izražena je u obliku nacionalno-etničkih i kulturološko-političkih odnosa i ideoloških pogleda na svijet. Priroda čovječanstva i njegova budućnost, kao najčešće teme SF literature prema Rideru (2008: 2), tema su i ovog romana. Pored toga, ovaj roman propituje pitanja antropocentrizma kao i socijalne posljedice kolonijalizma, dok su semantičke opozicije izgrađene kako implicitnom tako i eksplicitnom problematizacijom odnosa između vladajućih i podređenih, bogatih i siromašnih, gospodara i slugu.

Potomci imperijalističke civilizacije u romanu su nacionalno opredijeljeni i kao takvi označeni: Aronaks, jedan od glavnih likova, je Francuz, baš kao i sam autor, Ned Lend, francuski Kanadanin, je predstavnik američkog kopna, a Savjetnik (Konsej), kakve li slučajnosti? – odlično govori njemački jezik. Oni tako čine reprezentativan uzorak devetnaestovjekovnog kolonijalnog svijeta, s tim što treba imati na umu hladne spoljnopoličke odnose Francuske i Britanije zbog imperijalnih konflikata u Maloj Aziji i Africi, kao i nestabilne i promjenljive odnose između Francuske i Rusije u vrijeme nastanka romana. S

druge strane, Nemova nacionalna opredijeljenost ostala je neodređena. Na policama Nemove biblioteke, knjige su „poredane bez obzira na to na kom su jeziku pisane“ (Vern 1988a: 20). U njegovom svijetu granice nacionalne različitosti nisu bitne.

Dalje, tematika i problematika antropocentrizma vidljive su kroz scenu gigantskih polipa koji napadaju ljude na brodu. Stanovnici broda se ujedinjuju u odbrani zaboravljajući na pret hodne nesuglasice, a ovo narativno udaljavanje od antropocentrizma, prema Rideru, dovodi do simboličkog ukidanja etnocentrizma (2008: 43–44). Svako suočavanje sa bijesom prirode u toku neobičnog putovanja koje su poduzeli Aronaks i saputnici, dovodi do tačke kada prestaju nacionalna i etnička, a počinju biološka ograničenja. Bešćutno devastiranje prirode i ubijanje životinja, uglavnom inicirano od strane Neda Lenda, govori o destruktivnim posljedicama kolonijalnog odnosa prema svijetu. Odnos čovjeka i prirode, dat je kroz same likove. Njihove akcije, ponašanje i stavovi, čak i transformacije kroz koje prolaze, odslikavaju ovaj odnos. U takvim slikama, vidljivo je Vernovo „preispitivanje odnosa ljudskih osjećanja i objektivnog spoljnog svijeta, [kao odnosa] između personalizacije likova i prirode“ (Unwin 2005: 174) u kojima je ponašanje proizvod društvenih konvencija, dakle onoga što nije prirodno.

Rider navodi da je bitna odlika kolonijalnih štiva reprezentacija nerazvijenih i „primitivaca“ kao objekta znanja kroz njihove naseobine, odjeću, alat i slično (2008: 7). U *20 000 milja pod morem*, Vern upošljava upravo ove elemente kolonijalnog diskursa da bi njima identifikovao „egzotičnog Drugog“. Tako doktor Aronaks stupivši na Nautilus, detaljno opisuje njihovu neobičnu odjeću, posude, namještaj, hranu, piće i druge kulturološke artefakte novog svijeta sa kojim se suočio. Međutim, Nemova objašnjenja načina na koji se pomenuti artefakti dobijaju postavljaju ga (kao i ostale članove posade Nautilusa), ne u poziciju Drugog kao objekta proučavanja, već u poziciju aktera i superiornog vlasnika novog znanja i tehnologije eksploatacije morskog bogatstva.

U svjetlu postkolonijalnih teorija, ovo Vernovo djelo može se interpretirati u smislu razobličenja imperijalizma kao amblematskog aspekta velikih sila. Bez obzira na vojnu i tehnološku moć i materijalno-ekonomsko bogatstvo, velike sile ipak nisu toliko moćne. U 19. vijeku postojala je bitna razlika između modernog i tradicionalnog, razvijenih i nerazvijenih u kulturološkom smislu. Danas, u svijetu globalizacije i hibridne kulture ove razlike nisu tako vidljive, a uticaj marginalnih društvenih grupa na glavne kulturološke tokove je sve veći. Stoga, iako ovo Vernovo djelo možda nije u onoj mjeri apokaliptično niti politično kao što su to Orvelova (George Orwell 2000) *1984.* i Hakslijev (Aldous Huxley 2000) *Vrli novi svijet*, njegov značaj leži upravo u prihvatanju imperijalističkih alternativa, odnosno prihvatanja postojanja drugih kultura i društava.

Lingvistička problematika u romanu *20 000 milja pod morem*

Do sad je već bilo govora o teoretskim pristupima različitim društveno-kulturološkim i političkim temama u okviru analiziranog djela. Međutim, ova tematska i ideološka kompleksnost pomentog romana, ne predstavljaju njegovu manu već doprinose njegovoj snazi. Govoreći iz ugla tematike, *20 000 milja pod morem* sadrži još jednu bitnu odrednicu SF žanra. U romanu se problematizuje i teorijski razrađuje pitanje jezika i njegovog društvenog značaja sa različitim aspektata. Tako se može govoriti o jezičkom stilu samog djela, upotrebi različitih nacionalnih jezika kao tematskom motivu, kao i govoru pojedinaca i njihovom međusobnom odnosu.

Novo društvo koje je Nemo stvorio na Nautilusu ima jezik neopterećen postojećim značenjem aktuelnih jezika, što predstavlja čest motiv SF djela. Ova ideja o poststrukturalističkom autoreferentnom jeziku bez značenja, ostala je, doduše, samo na nivou koncepta u Vernovom romanu, ali je nagovijestila neke bitne implikacije koje sa sobom nosi. Razmatranje ovog fenomena moguće je provesti kroz prizmu Sapir–Vorfove hipoteze o uticaju jezika na percepciju svijeta, epistemološki stav sa kojim Vern, dakako, nije

mogao biti upoznat, ali iz čijeg se tumačenja mogu izvući bitni zaključci. Odnos jezika i SF žanra, kao i ideja da jezik kontroliše društvenu percepciju, odlike su mnogih SF djela kao što su ona Ursule Legvin, Džordža Orvela i druga. Dakle, ne eksplicitno, već kroz naratorove komentare, Vern neprestano sugerise čitaocu postojanje nepoznatog jezika kojim se služe stanovnici neobične podmornice. U poststrukturalističkom smislu, posada Nautilusa, Aronaksu i njegovim saputnicima, „komunicira smisao lišen značenja“ (Rieder 2008: 94), a ekscentričnost jezika (opet u kolonijalnom smislu) sugerise kulturološku izmještenost „egzotičnog Drugog“ koji ga koristi (Mandala 2010: 24). Nepoznavanje jezika kojim govore Nemo i posada Nautilusa, podrazumijeva za predstavnike kolonijalnog svijeta epistemološku prepreku u osvajanju Nemovog novog društva.

U svojim književnim eksperimentima, Vern se (u konkretnom djelu samo implicitno) služi i neobičnim jezičkim stilovima koji bi po formi bili između pidžinga i onoga što Sjuzen Mandala naziva *code-switching* (smjenjivanjem dva ili više jezika u istom razgovoru) (Mandala 2010: 38). Tokom radnje romana *20 000 milja pod morem* se, pored novog jezika posade Nautilusa, koriste i drugi jezici kao što su: francuski, engleski, njemački i latinski. Doduše i ovaj problem je, u okviru romana, ostao samo kao naznaka komunikacije na nivou likova i njihovog iskustva te čitalac ne može istinski biti postavljen u poziciju suočavanja sa drugošću. Međutim, drugi Vernovi romani kao što je roman *Djeca kapetana Granta* (Vern 1988b), imaju u svojoj strukturi inkorporisane elemente pidžinga. Ovo djelo je dokaz da je Vern bio svjestan postojeće problematike na relaciji jezik–društvo.

Analizirajući *code-switching* i upotrebu slengova u savremenim djelima fikcije i fantastike u kojima je razrađena postkolonijalna ideja jezika kao moćnog kolonizatorskog sredstva, Sjuzen Mandala navodi da kulturološki i lingvistički sinkretizam djela fikcije (2010: 42), budući nesvakodnevna pojava (za čitaoca), predstavlja ponašanje van ustaljenih normi. Čitalac tako ima priliku da doživi drugačije lingvističko iskustvo, lingvističko „isključenje“ koje narušava njegovo „mo-

„nokulturalno i monolingvističko samozadovoljstvo“ (Mandala 2010: 42). Ovo iskustvo, kao i većina drugih, predočenih čitaocu u romanu, je ekscentrični doživljaj koji centar teže izmješta van angloameričke i vodi je ka kulturi Drugih.

Korišćenje neobičnih jezičkih stilova, različitih jezika i jezičkih promjena u okviru jezika djela naučne fikcije i fantazije, ponekad je deskriptivan do banalnosti, kao što je slučaj i sa romanom *20 000 milja pod morem*, ali on u svakom slučaju, prema Sjuzen Mandala, mora biti izbalansiran na skali između lingvističkog očuđenja i razumljivosti da bi djelo postiglo svoj efekat preispitivanja (2010: 30). Jezik mora biti dovoljno različit od jezika običnog čitaoca da uputi na drugost, a opet dovoljno blizak da mu bude razumljiv (Mandala 2010: 30–31).

Razmatrajući stil i jezik naučno-fantastičnog žanra, Sjuzen Mandala navodi kako su naročito pod uticajem postmodernizma, naučna fantastika i fantazija uvrštene u *mainstream* literaturu (2010: 8). Osim što izražavaju ljudske strahove zbog narastajuće tehnologizacije društva ili nuklearne prijete, djela naučne fikcije i fantazije nude „iskustva vanzemaljaca, natprirodnih bića i ljudi iz drugih svjetova“ koja istražuju čovjekov „nelagodan odnos sa razlikama, bilo da su u pitanju rasne, seksualne, vjerske ili fizičke razlike“ (Mandala 2010: 13). Mandala zasniva svoje istraživanje jezika djela naučne fikcije i fantazije, između ostalog, na teorijskim osnovama Darka Suvina koji tvrdi da se tehnika pripovijedanja u SF romanima zasniva na činjeničnom izvještavanju o fikciji. Na prvi pogled paradoksalna, ova tehnika podrazumijeva drugačiju perspektivu i konstruisanje novog normativnog sistema procjene od strane čitaoca koji Suvin prepoznaje kao Brehtov (Bertolt Brecht) *Verfremdungseffekt* (Suvin 1972: 374) ili *efekat očuđenja*. Suvin tako definiše SF kao književnost *kognitivnog očuđenja* tokom kojeg se uzbuđenje doživljava avanture kao suočavanja sa novim, izjednačuje sa uzbuđenjem sticanja znanja.

U okviru ove tematike, bitno je analizirati i individualni odnos likova i njihovog govora koji je naročito zanimljiv na nivou Savjetnikovog lika. Iako se kreće u okviru naučnog diskursa, njegov jezik je „ograničen i čudno nestvaran“

(Unwin 2005: 169). Njegov govor je ravan, a njegov jezik kao i njegovi postupci, bez pragmatičke dimenzije. Savjetnik je uvijek učitiv i uslužan bez obzira na kontekst u kome se nalazi. Njegov govor je automatizovan kao i svedena personalnost njegovog lika. Govorni stilovi poslužili su Vernu da ostvari suprotstavljanje likova Neda Lenda i Savjetnika. Govoreći o istim temama, Ned Lend je liričan, dok je Savjetnik odmjeren i uredan. Na taj način jezik, odnosno govor i diskurs postaju izvor dramskog sukoba koji se u sličnoj opoziciji može pratiti i između doktora Aronaksa i kapetana Nema. Od odlučnosti i naučne preciznosti u Nemovom govoru, do emotivnog sloma, čitalac može da prati transformaciju njegovog lika kroz govor. S druge strane, Aronaks, slično kao njegova dopuna, Savjetnik, ostaje u domenu naučnog diskursa.

Mnoštvo stranih jezika kao i naučni diskurs isprepleten sa ideologijom napretka i kolonijalnom istorijom, prisutni u strukturi narativa, pokazuju Vernov odnos prema značaju jezika. Poznavanje jezika znači mogućnost osvajanja svijeta, a jedini koji poznaje sve jezike na kojima su se Aronaks i njegovi prijatelji obratili posadi Nautilusa, jeste upravo kapetan Nemo. Dok je Aronaksova jedina emocija iskazana kroz samozadovoljnu i ironičnu ljubav prema nauci, Nemova osjećanja su raznolika. Nemo je tako složen i višedimenzionalan lik čija je epistemološka pozicija moći u odnosu na predstavnike imeprijalitičke kulture, izražena i lingvistički.

Ono što je istinski kolonijalno u diskursu djela, to su upravo Aronaksova i Savjetnikova strast prema znanju. Taksonomijski deskriptivni pasaži u kojima Aronaks i Savjetnik pokazuju maničnu strast za klasifikovanjem i razvrstavanjem, suspendujući narativ, postaju Vernova parodija na nauku i naučni pozitivizam 19. vijeka. Kroz naučni diskurs Vern, kako tvrdi Anvin, ujedno izražava ideološki matriks ljudske težnje za kontrolom i artikulacijom svijeta (2005: 202). Konstantnim ometanjem „avanturističkog“ narativa i metatekstualnim komentarima na radnju i likove, Vern postavlja ovaj roman u poziciju metafiktivnog komentara na univerzalnu ljudsku prirodu i savremene probleme.

Zaključak

Izučavajući književnu istoriju i geografsku podjelu svijeta, može se, kako tvrdi Edvard Said (1994), utvrditi značajna sličnost. Mapa imperijalne podjele svijeta, prema Saidu (1994), artikuliše kulturološku viziju kolonijalne Evrope. Tokom 19. vijeka kada roman postaje jedno od najjačih kulturoloških oružja za kolonijalizaciju osvojenih geografskih lokacija, javlja se žanr naučne fantastike kao oblik otpora narastajućim imperijalnim težnjama. Uzimajući upravo formu kolonijalnog romana, SF preispituje problem moći, znanja, nacionalnih i etničkih pitanja, odnosno čovjekovog položaja u svijetu i stanja društva u cjelini. Svojim paradoksalnim objektivno-fiktivnim tehnikama i kolonijalnim diskursom, SF žanr upravo preispituje posljedice kolonijalizma i uvodi novi pogled na svijet. Kao takav, SF predstavlja otpor opšeprihvaćenoj estetici, sistemu vrijednosti i društvenim normama. Iz tog razloga, SF dugo ostaje marginalna književna forma, kojoj u akademskim krugovima nije priznavana ozbiljnost pristupa aktuelnim političkim, društvenim i drugim temama. U tom kontekstu djeluju brojni predstavnici fikcije kao što su Meri Šeli (Marry Shelley), Žil Vern, Džordž Herbert Vels (Herbert George Wells) i ostali, čija se djela danas ponovo preispituju u duhu postkolonijalizma.

Komercijalizacija Vernovih djela, njihova kolonijalno-semantička klasifikacija u dječije štivo, kao u ostalom i brojne kasnije, političko-ideološke interpretacije, atrofirale su njihovu snagu i degradirale njihov kritički potencijal. Slična je orijentacija obilježila Vernov roman *20 000 milja pod morem*. Međutim, preciznom analizom karakterizacije likova predstavljenih u pomenutom romanu, kao i njihovog diskursa, može se proniknuti u takav *dramatis personae* koji svojom konstelacijom među likovima kritički referira na tada aktuelne svjetske društveno-političke prilike. Da li svjesnom težnjom za transponovanjem vlastitih kritičko-političkih stavova o imperijalističkom svijetu kao borbi za vlast i dominaciji jednih nad drugima ili pukim reflektivnim odslikavanjem postojeće stvarnosti čiji je akter i sam bio, autor je antagonističkom slikom postojeće imperijalističke civilizacije i novog humani-

stičkog društva, datoj u konstelaciji likova, postavio ovaj roman u poziciju potencijalnog ataka na narastajuće kolonijalne pretenzije velikih imperijalističkih sila. Uključivanjem drugog pogleda na geografsku raspodjelu svijeta, raspodjelu znanja i bogatstva, Vern prikazuje ideološki isključiva diskrepantna kulturološka iskustva, u Saidovom smislu.

Kombinacija ekonomskih, militantnih, političkih, klasnih, naučnih i lingvističkih pitanja koja se obrađuju u analiziranom romanu, paralelno sa antropološko-evolucionom opozicijom između civilizacije i divljaštva, razvijenih i nerazvijenih, drevnog i modernog, prošlosti i budućnosti, Vern daje sliku svjetskog položaja Francuske i SAD tokom 19. vijeka i razotkriva njihove imperijalne i kolonijalne strategije. Autorov ironični ton odražava njegov stav o svijetu u kom živi, a glavni motiv djela je apstraktna, univerzalna vizija idealnog ljudskog društva. Preplićući fantastično i kritičko, roman tako problematizuje transpoziciju stvarnosti u fikciju.

Zamjenom mjesta kolonizatora i kolonizovanih i postavljanjem imperijalističkog čitaoca u poziciju podređenog, Vern mu (čitaocu) omogućava da doživi iskustvo Drugog kroz vlastito iskustvo i tako ga podstakne na preispitivanje sebe i vlastitog sistema procjene. SF tako postaje ne samo vid otpora imperijalističkoj kolonijalnoj kulturi nego i način definisanja identiteta u postmodernom svijetu. Vernova strategija zamjene perspektive u romanu *20 000 milja pod morem*, ostaje potpuno u domenu kolonijalnog pogleda, ali i pored toga zadržava kritički karakter. I pored određenih propusta koje je autor načinio (veličanja čovjeka kao superiorne vrste i tehnologije kao načina ovladavanja svijetom, te zanemarivanje rodni problema), Vernova satirična fantazija o alternativnom društvu i snažna vizija drugačijeg svijeta, predstavljaju kritički komentar na savremenu kulturu.

Izvori

1. Vern, Žil (1988a), *20 000 milja pod morem*, Sarajevo: Svjetlost.
2. Vern, Žil (1988b), *Djeca kapetana Granta*, Sarajevo: Oslobođenje.
3. Vern, Žil (1997), *Tajanstveni otok*, Split: Marjan knjiga.

4. Vern, Žil (1999), *Put u središte zemlje*, Split: Arion.
  8. Mandala, Susan (2010), *The Language in Science Fiction and Fantasy: The Question of Style*, London, New York: Continuum International Publishing Group.
  9. Orvel, Džordž (2000), *1984*, Novi Sad: Verzal Press.
  10. Rabkin, Eric (2003), *Science Fiction: The Literature of Technological Imagination*, VA: The Teaching Company.
  11. Rieder, John (2008), *Colonialism and the Emergence of Science Fiction*, Middletown, Connecticut: Wesleyan University Press.
  12. Romčević, Nebojša (2004), *Rane komedije Jovana Sterije Popovića*, Novi Sad: Pozorišni muzej Vojvodine.
  13. Said, Edward (1994), *Culture and Imperialism*, New York: Vintage.
  14. Suvin, Darko (1972), „On the Poetics of the Science Fiction Genre“, *College English*, 34(3): 372–382, dostupno na <http://www.jstor.org/stable/375141> (pristupljeno 28. februara 2015).
  15. Unwin, Timothy (2005), *Jules Verne: Journeys in Writing*, Liverpool: Liverpool University Press.
  16. Wolmark, Jenny (1988), „Alternative futures? Science fiction and feminism“, *Cultural Studies*, 2(1): 48–56. DOI: 10.1080/09502388800490021
1. Apaduraj, Ardžun (2008), „Disjunkcija i razlika u globalnoj kulturnoj ekonomiji“ u: *Studije kulture*, priredila Đorđević, J. (2008), Beograd: Službeni glasnik, 557–567.
  2. Barthes, Roland (2009), *Mitologije*, Zagreb: Pelago.
  3. Haksli, Oldos (2000), *Vrli novi svijet*, Beograd: Divit.
  4. Jakimovski, Ilina i Dragan (2010), „Tekst kao laboratorija: naučnofantastična književnost kao antropološki misaoni eksperiment“ u: *Naš svet, drugi svetovi. Antropologija, naučna fantastika i kulturni identiteti*, Žikić, B. (prirednik) (2010), Beograd: Filozofski fakultet, 65–80.
  5. Jameson, Fredric (1982), „Progress versus Utopia; or, Can We Imagine the Future?“, *Science-Fiction Studies*, 9(2): 147–158, dostupno na <http://www.jstor.org/stable/4239476> (pristupljeno 28. februara 2015).
  6. Legvin, Ursula (1985), *Čapljino oko*, Beograd: Prosveta.
  7. Malvi, Lora (2008), „Vizuelno zadovoljstvo i narativni film“ u: *Studije kulture*, priredila Đorđević, J. (2008), Beograd: Službeni glasnik, 387–398.

THE CRITICAL POTENTIAL OF JULES VERNE'S 20,000 LEAGUES UNDER THE SEA IN THE POSTCOLONIAL CONTEXT

Abstract

This text represents a postcolonial interpretation of the novel *20,000 Leagues Under the Sea* written by Jules Verne, a French novelist. The purpose of this paper was to examine the critical potential of the said novel, as well as to indicate a means by which Verne transposed his critical thinking into the structure of colonial discourse. The aim of this text was to indicate the interaction between fictive narrative and social discourse, which Verne used to examine the issues of power and knowledge, national and ethnic matters, as well as social and political relations in the imperial world in a critical manner. The analysis of the characterization used in the novel, as well as the characters' discourse, resulted in the *dramatis*

personae which reflects a critical view of worldwide social and political circumstances in the nineteenth century. By presenting an antagonistic view of the existing imperialist civilization and the new humanist society, represented by the constellation of characters, the author views the purpose of this novel as a potential attack on the growing colonial pretensions of great imperialist powers. By switching places of the colonizers and the colonized, as well as by subordinating the imperialistic reader, Verne enabled the reader to create their own experience through experience of the Other and capacitated them to reexamine the existing colonial evaluation system.

ljubica.janjetovic@kfbf.edu.ba